

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Dialecticæ

Dieterich, Conrad

Giessæ Hessorum, 1611

Caput XXIV. Comparata in Qualitate sunt, quæ qualitatis ratione comparantur.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56580](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56580)

nes. Hic argumentum est à Minori & quidem negativ. Quia minus est abalienare de bonis, quàm terrestria credere, quàm cœlestia: bestias moveri, quàm mines. Atque sic Rami sententia veritati magis videtur sentanea. Quamquam in usu conferendi perinde sit, Aristotelem, vel Ramum sequi mavelis, cum utriusque argumenti apud utrumque pro diverso respectu diversa commodatio.]

Sic fuerunt comparata in Quantitate; restant quæ sunt in Qualitate.

CAPUT XXIV.

1. Comparata in Qualitate sunt, Qualitatis ratione comparantur.

2. Qualitas est, quâ res comparatae dicuntur, hoc est, eodem modo affecta, vel non affecta ad eandem rem.

[Qualitas accipitur hic non physicè, pro energia tanquam instrumento naturaliter res Physica agunt. calefaciendi, facultas videndi in oculo, audiendi in auribus, &c. neque Prædicamentaliter, sed sicut in philosophia, pressius quatuor saltem istis speciebus Habitui, potentia naturali, affectui & figura assignatur. Sed generaliter quavis affectione & facultate cujuscvis rei, ex quâ collata facta quavis res vel talis, vel non talis, similis vel dissimilis dici potest.]

3. Est quæ vel Similium vel Dissimilium.

4. SIMILIA sunt argumenta Comparata, quorum qualitas est eadem, vel dissimilis qualitatis affectio.)

Sic si justus cum palma sit conferendus in rebus

rescentia qualitate: quia ea talis est in iusto, qualis in palma, argumenta similia sunt. Convenientia verò & affectio inter hac duo similitudo dicitur. Alio verò nomine etiam proportio & Analogia: Similia verò Proportionalia & Analogica dicuntur.

[Hinc alii distinguunt similitudinem in similitudinem Proportionis, quam nos brevem & contractam nominamus: & similitudinem Analogicam, quam nos explicatam dicimus; eamq; in Continuum & Disjunctam dividimus. Definitiones earundem desumi possunt ex affectione generali comparatorum prima, sup. cap. 20. proposita.]

5. Notæ Similitudinis uno verbo contractæ sunt I. Similis effigies (imago, similitudo, typus, character (icon) more (modo, in modum, ritu) instar, tanquam, quasi, velut, veluti, sic, sicuti, ut, uti, ceu, quemadmodum. II. Negatio dissimilitudinis; non dissimilis, haud secus, haud aliter. III. Verba similitudinem indicantia; ut, refero: represento: imitor: æmulo: speciem exhibeo: appareo, &c.

Exempla Inventionis Similitudinis

Similia.	contractæ.	Similia.
Iustus	Tert. compar.	Palma.
Homo	Vigor	Bulla.
Stultus	Fragilitas	Luna.
Impius	mutabilitas	gluma.
	dissipatio	

Hinc axiomata uno verbo conclusa sive simplicia.
 Iustus instar palma virescit. Homo instar bulla fragilis.
 L 3 Stul-

Stultus, ut Luna mutatur. Impius non secus ac gluma spatatur.

Sic: Iustus sicut Cedrus Libani crescit, Psal. 92. D. *bolus circumit* tanquam leo rugiens, 1. Petr. 5. Os *br* rosq; Deo similis, Virg. *Stulte quid est somnus gelida* mortis imago, Ovid. *Vos more hominum iudicatis*, Job. *Prætereunt anni more fluentis aqua*, Ovid. *Ceteri* rum modo vagantur: *Quidam pecorum ritu ad volu* tem omnia referunt, Cic. *Omnes tanquam indumentis* veterascunt; *vestis in modum te mutante*, obsolescit. Psal. 102. *etas mea quasi fumus evanescit*; *membra* veluti torrens arefcunt, ibid. *Ne sim saluus, si aliter* ac sentio, Cic. *Affiduo labuntur tempora motu*. Non sicut ac flumen, Ovid. *Imitari agros fertiles debemus*, qui multo afferunt, quam acceperunt, Cic. *Interdum tan* nota omittitur & subintelligitur. ut, *Homo bulla*. *steus candor, nivea lana, &c.*

6. Notæ Similitudinis partibus explicatæ sunt: *Talis-qualis: sicut-ita: quæ admodum-ita: ut-sic: non aliter-quam: secus-ac: ad eum modum quo, &c.*

Exempla Similitudinis continuæ tribus terminis continuè cohærentis.

Similia Continua.

Term. 1.	2.	3.
Magister	lavare pedes	Discipulus
Christus	obmutescere	agnus.
Deus	consolari	matr.
Arbor ad ripam	fructum ferre	Pius.

Hinc conficiuntur axiomata constantia terminibus, qui æqualiter se habent ad medium. *Sicut Dominus & Magister vester lavi pedes vestros: Ita & debetis alter alterius pedes lavare, Iohan. 13. 14. & admodum agnus coram tondente obmutescit: Ita & Christus, Esa. 53. 7. 1. Pet. 2. Ut mater consolatur filios suos: & ego consolabor vos, inquit Dominus, Esa. 95.*

[In his & similibus sunt tres termini: & sicut se habet primus ad secundum, sic secundus ad tertium: ut, Quemadmodum se Christus habuit ad discipulos: ita & discipuli debent se habere ad condiscipulos, &c.]

Exempla Similitudinis Disiunctæ terminis distinctis quatuor constantis.

Similia Disiuncta.

Term. 1.	2.	3.	4.
Aurum	Ignis	Fortuna	Fides.
Gubernator	tempestas	Fortuna	Sapiens.
Auditor	carmen	sopor	Fessis.
Ecclesia	Christus	mulieres	Viri.

E quibus axiomata conficiuntur composita huiusmodi. Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum, Tempore sic duro est inspicienda fides. Quemadmodum gubernatores optimi vim tempestatis; Sic sapientissimi viri fortunæ impetum persapere superare non possunt, Cic. Tale tuum carmen nobis divine Poëta, Quale sapor fessis in gramine, Virg. Sicut Ecclesia subjecta est Christo; Ita & mulieres viris suis in omnibus, Eph. 5. 24. Ut remiges sine gubernatore, ita milites sine Imperatore nihil valent.

[In similitudine disiunctâ termini sunt 4. & sicut prior se habet ad secundum, sic tertius se habet ad quartum; & reciprocè & alternè. Sicut se habet aurum ad ignem, sic se habet fortuna ad fidem amicorum. Ut se gerit Ecclesia erga Christum: ita uxores erga maritos, &c.]

Sic & quæstiones dubiæ disputantur argumento tertio à simili. Anima est immortalis. Quia est imago Dei. Homo non debet respondere Deo. Quia figmentum non respondet figulo, Rom. 9. Pio semper bene erit. Quia instar palme florebit, & sicut Cedrus in Libano multiplicabitur, Psal. 92. Noli indignari malis, neq; irriteris zelo erga iniquos. Quia tanquam gramen demetentur, & velut herba virens marcescent.

[Similia non probant, sed illustrant, hoc est, suâ naturâ tantum sunt illustratoria, seu declaratoria. Non enim arguunt argumenta demonstrativa ac necessaria, sed probabilia.]

bilis. Interim tamen, quia per ea innotescit aliquid, quod se quoque vim probandi habet, & ipsis nonnunquam affectio argumenti probantis, unà & ipsa probant, quod accidenti & sic pro argumento tertio adhiberi possunt.]
 milium sunt hi **CANONES.**

I. De similibus idem est iudicium.

Similium eadem est ratio: ut, Deus perdit mundum primum diluvio propter peccata. & nostrum perdet propter peccata.

II. Similium collatio facienda est in partibus, quæ congruunt, & non in quibus dissentiunt.

[Ubi enim non est convenientia qualitatum, non est similitudo. Et si partes sint dissimiles, non coheret. Exemp. Bonus princeps non differt à bono patri- miliâs, ait Xenophon. Differunt sanè. Quia princeps est status politici: Paterfamilias verò Oeconomici. At que nus sunt similia non differunt. Sic ergo à simili argumenti Patrifamilias est cura, ut filios commendet piis & doctis pceptoribus. Ergo & magistratus cura erit, ut subditi piores habeant.]

III. Simile simili illustratur:

Simile simili amicum;

Simile gaudet simili:

Simile conservatur à simili.

IV. Omne simile est etiam dissimile:

Simile non est (prorsus) idem:

Omnis similitudo claudicat:

Simile non currit quatuor pedibus.

[Non enim necesse est similitudinis partes per omnia congruere, quia sic dissimile non esset, neq; simile esset; Sed simpliciter idem: semper ergo in similibus sunt circumstantiæ dissimiles. Licet verò similia per se sint diversa, comparatione tamen circa eandem qualitatem sunt unum: ut nix & lac unum sunt comparatà albedine.]

Simile non est idem nempe simplici affectione, tanquam eadem sit causa, idem effectum, genus, species, numerus, eadem numero & subiecto qualitas. [Etc.]

V. Similitudinis membra latius extendenda non sunt, quàm fert ipsius rei proprietas.

[Secus si fit, fallacia similitum committitur. Hac regula potissimum in parabolis observanda. Nihil enim periculosius est, inquit Erasmius Sarcerius, quàm ludere similitudinibus, præsertim in assertionibus dogmatum fidei. Hic ergo attendendum dictum Chrysof. Non in parabolis urgenda sunt singula verba & membra præter & extra institutum, ad quod in scripturis adhibentur: nec inde extruenda alia dogmata, quàm quæ scriptura inde sumenda demonstrat.]

ELENCHUS

Similitum committitur I. Cùm similia ponuntur, quæ tamen non sunt, ut: Si Musa est generis fœminini, etiam Pœta est generis fœminini.

II. Cùm in vero tertio non conferuntur, sed latius extenduntur: ut, Sicut navis nova est melior veteri, ita & amicitia nova est melior veteri. Regnum cœlorum est simile grano sinapis. Atqui sinapi est acre. Ergo & regnum cœlorum est acre.

[N. V. C. quia regnum cœlorum in scripturâ non comparatur in acrimonia, sed in diffusionem & amplitudine, vide Matth. 13. v. 31.]

Diogenes Cynicus est canis. Ergo est rabiosus, quadrupes, irrationalis.

[Non V. C. quia comparationis tertium mutatur: Confertur enim cum cane in invidentia & imprudentia.]

In resurrectione erunt pii, sicut angeli Dei. Ergo erunt incorporei.

[Non V. C. Non enim conferuntur in corporeo, sed dispositione ad conjugatam vitam inepta, vide Matth. 22. 30.]

III. Cùm similitudo est obscura, inepta & longius petita,

petita, ut: Pl. 8. 7. *Omnia subiecisti sub pedes eius*
& boves universos: insuper & pecora campi: volucres
& pisces maris. Unde Papistæ inferunt: Homines
seculo viventes sunt sicut pecora campi: anima in purgato-
rio sunt sicut volucres caeli. Ergo Papa data est potestas
hominibus mundanos, animas purgatorii, & beatos in caelo
possit eos Canonizare.

Hæc de Similibus: Restant Dissimilia.

CAPUT XXV.

I. **D**ISSIMILIA sunt argumeta comparata, quorum qualitas est diversa (*dissimilis, non eadem, non una.*)

[Vox Diversa hoc loco non est notio secunda, hoc est accipitur sicut supra c. 14. Vbi peculiarem Dissimilitudinem categoriam denotat; sed ut notio prima, & denotat quod vox alia, non una, non eadem. Quia alia quæ siue affectio in eo est quod arguit, alia in eo quod arguitur. Quomodo verò dissimilia & diversa differant, vid. alibi loc. Disparia quoque affinia sunt Dissimilibus, quia in habitu una consideratur. Differunt aliâs quantitate quali. Disparata etiam coincidunt, cum Similibus & Dissimilibus. Differunt autem comparationis defectu. Si multa simul simpliciter considerata sunt disparata: Si comparationem à Quali vel Similibus, vel Dissimilibus cedunt. Libav. fol. 355.]

2. Notæ Dissimilitudinis contrariæ sunt. I. *Dissimilis: dispar: differens: aliter: aliud: secus: discrepans: aliter.* II. *Comparatio Similitudinis: ut, non similis: non eadem (scilicet qualitate.)* III. *Voxes denotantes dissimilitudinem significantia: ut, non congruo: non respondeo: non quadro.*